

ORIGINAL RESEARCH ARTICLE

Stylistic analysis of the introductory poems to the Persons of the Resistance of the Islamic Revolution and the Sacred defense (Based on a review of the poetry of Fifteen poets)

M. Haddad Khanshan, R. Amani*, H.R. Farzi

Department of Persian Language and Literature, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 08 September 2020

Reviewed: 16 October 2020

Revised: 02 November 2020

Accepted: 20 December 2020

KEYWORDS

Introductory Poems,
Islamic Revolution, Sacred Defense,
Resistance Persons

*Corresponding Author

✉ amani@iaut.ac.ir

☎ (+98 41) 333392166

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Part of our country's sustainability literature is introductory poems describing and mentioning the personalities of the revolution and holy defense (leaders, theorists, fighters, martyrs, missing persons, freedmen, veterans and families of martyrs). In this article, the poems of 15 poets of stability have been studied from the point of view of stylistics at the linguistic, literary and intellectual level. A total of 145 poems were collected from the poets under study, who dedicated them directly to a person or persons. He is a prominent figure in the poems dedicated to Imam Khomeini. The popular martyrs of the revolution. Among the holy defense personalities are warriors, Basijis, martyrs, veterans, missing persons, and freedmen. Most of the introductory poems are in Hamid Sabzevari's poetry.

METHODOLOGY: The research was conducted in a descriptive-analytical manner and in all the works of the relevant poets, the poems that were written by a person or persons related to the Islamic Revolution and the Holy Defense were selected as a statistical population.

FINDINGS: The format of the sonnet is superior in describing the characters. At the linguistic level, linguistic reflections can be seen in the poetry of Moallem, Sabzevari, Mirshkak and Avesta, the most prominent of which is Ali Moallem, who has used ancient words and syntactic structure. Other poets have used simple and smooth language, gentle weights, rhymes and short lines.

CONCLUSION: In inner music, attention is paid to full puns and types of repetitions, and in the use of the word, the words archaism, Arabic, lyrical and mystical are prominent. At the literary level, in the expressive industry, simile and in the rhetorical industry, allusion is the first array, as well as the arrays of symbolism, recognition, ambiguity, and context. At the intellectual level, mourning for the characters is the most numerous, followed by praise of the characters, a description of the stability and courage of the characters, and part of the poems describe the popular uprising and the victory of the Islamic Revolution.

DOI: [10.22034/bahareadab.2021.14.5520](https://doi.org/10.22034/bahareadab.2021.14.5520)

NUMBER OF REFERENCES	NUMBER OF TABLES	NUMBER OF FIGURES
 30	 2	 0

نشریه علمی سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)

مقاله پژوهشی

تحلیل سبک‌شناسی اشعار تقدیمی به شخصیت‌های پایداری انقلاب اسلامی و دفاع مقدس (با تکیه بر بررسی شعر پانزده شاعر)

مریم حداد خانشان، رستم امانی*، حمیدرضا فرضی

گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.

چکیده:

زمینه و هدف: بخشی از ادبیات پایداری کشورمان، اشعار تقدیمی در توصیف و یادکرد شخصیت‌های انقلاب و دفاع مقدس (رهبران، ثورسینه‌ها، مبارزان، شهیدان، مفقودین، آزادگان، جانبازان و خانواده‌های شهدا) است. در این مقاله اشعار ۱۵ شاعر پایداری از منظر سبک‌شناسی در سطح زبانی، ادبی و فکری بررسی شده است. تعداد ۱۴۵ شعر از شاعران مورد مطالعه بدست آمد که مستقیماً به شخص یا اشخاصی تقدیم کرده‌اند. شخصیت برجسته در اشعار تقدیمی امام خمینی (ره) است، شخصیت‌های دیگر رهبر معظم آیت‌الله خامنه‌ای، آیت‌الله طالقانی، آیت‌الله منتظری، آیت‌الله مطهری، آیت‌الله صدوقی، دکتر شریعتی، الله بهشتی، رجایی و باهنر، حسین آیت، پاسداران و شهدای مردمی انقلاب. از شخصیت‌های دفاع مقدس، رزمندگان، بسیجیان، شهدا، جانبازان، مفقودین، و آزادگان هستند. بیشترین اشعار تقدیمی نیز در شعر حمید سبزواری وجود دارد.

روش مطالعه: پژوهش به شیوه توصیفی-تحلیلی انجام گرفته است و در تمامی آثار شاعران مربوطه، اشعاری که مشخصاً در ذیل عنوان شعر، آن را به شخص یا اشخاص مرتبط با انقلاب اسلامی و دفاع مقدس سروده‌اند، بعنوان جامعه آماری انتخاب شده است.

یافته‌ها: قالب غزل در توصیف شخصیت‌ها، قالب برتر است. در سطح زبانی، تلفکهای زبانی در شعر معلم، سبزواری، میرشکاک و اوستا دیده میشود که شاخصترین آنها علی معلم است که از واژه‌ها و ساختار نحوی کهن استفاده کرده است. دیگر شاعران از زبان ساده و سلیس، اوزان ملایم، قوافی و ردیفهای کوتاه استفاده کرده‌اند.

نتیجه‌گیری: در موسیقی درونی، توجه به جناس تام و انواع تکرار بسامد دارد و در کاربرد واژه، واژه‌های آرکائیسیم، عربی، غنایی و عرفانی برجسته است. در سطح ادبی، در صنایع بیانی، تشبیه و در صنایع بدیعی تلمیح آرایه اول است و همچنین آرایه‌های نماد، تشخیص، ایهام، و سیاقه‌العداد مورد توجه است. در سطح فکری سوگ سروده برای شخصیت‌ها بیشترین تعداد را دارد، بعد از آن مدح و ستایش شخصیت‌ها، وصف پایداری و رشادت شخصیت‌ها است و بخشی از اشعار نیز توصیف قیام مردمی و پیروزی انقلاب اسلامی است.

تاریخ دریافت: ۱۸ شهریور ۱۳۹۹
تاریخ داوری: ۲۵ مهر ۱۳۹۹
تاریخ اصلاح: ۱۲ آبان ۱۳۹۹
تاریخ پذیرش: ۳۰ آذر ۱۳۹۹

کلمات کلیدی:

اشعار تقدیمی، انقلاب اسلامی، دفاع مقدس، شخصیت‌های پایداری

* نویسنده مسئول:

✉ amani@iaut.ac.ir

☎ ۳۳۳۹۲۱۶۶ (۴۱ ۹۸+)

مقدمه

شعر یکی از بسترهای فرهنگی تاریخ ملت‌هاست که یک بخش اصلی آن توصیف وقایع و یادکرد شخصیت‌های تاریخی است. در تاریخ ادبیات کشورمان، بعد از مشروطه، شعر جایگاه مهمی در ثبت وقایع یافت؛ بگونه‌ای که شعر معاصر را میتوان آئینه تاریخ معاصر نامید. ادبیات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس جزو لاینفک شعر معاصر است که پیوند مستقیم با تاریخ دارد و در شکل‌گیری آن گفته شده است «این ادبیات همزمان با پیدایش نهضت اسلامی ملت ایران، از اوایل دهه چهل به این سو شکل گرفته و تاکنون حدود نیم قرن از پیدایش آن میگذرد، طبعاً آثاری که در این محدوده زمانی آفریده شده باشند یا از این پس آفریده میشوند...، میتوانند جزو ادبیات انقلاب اسلامی بشمار آیند» (انقلاب اسلامی، ترکی: ص ۱۷). انقلاب اسلامی در بهمن ماه سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسید. حدود دو سال بعد در سال ۱۳۵۹ با حمله نیروهای عراقی به خاک ایران، جنگ تحمیلی آغاز شد. با آغاز جنگ تحمیلی، شعر دفاع مقدس رشد کرد و ادبیات پایداری شکل گرفت. بدین ترتیب شعر بعنوان بخشی ایمان‌آور و توانبخش از دفاع مقدس به ثبت رسید (آشنایی با ادبیات دفاع مقدس، صنعتی: ص ۳۶).

از مهمترین ویژگی ادبیات این دوره، تعهد شاعران به آرمانها و اهداف انقلاب اسلامی و دفاع مقدس بود. رهبر معظم، آیت‌الله خامنه‌ای در مقدمه دیوان سبزواری در توصیف شعر انقلاب گفته است. شعر انقلاب اسلامی در میان همه مقاطع تاریخ طولانی ایران، این ویژگی را دارد که تقریباً یکدست و کامل در جهت آرمانها و هدفهای والا و سخنگوی احساسات و افکار و جهت‌گیریهای ملتی است که شاعر از متن آن برخاسته و بدان وابسته است. شعر دوران انقلاب، شعر زر و زور نیست، شعر احساسات سطحی و فردی و متوجه به آرزوها و امیال حقیر بشری نیست، زبان یک ملت و شرح حال یک امت است. انعکاسی از روح بزرگ جامعه‌ای است که یکپارچه در جهت هدفها و آرمانهای الهی و انسانی گام برداشته و فداکاری کرده است (سرود درد، سبزواری: ص ۶). در این مقاله اشعار ۱۵ شاعر (طاهره صفارزاده، قیصر امین‌پور، سلمان هراتی، یوسفعلی میرشکاک، علیرضا قزوه، حمید سبزواری، علی موسوی گرمارودی، علی معلم دامغانی، نصرالله مردانی، سپیده کاشانی، فاطمه راکعی، مهرداد اوستا، سعید بیابانکی، محمدرضا عبدالملکیان و تیمور ترنج) با هدف شناسایی و معرفی اشعار تقدیمی به شخصیت‌های پایداری در تاریخ ادبیات انقلاب و دفاع مقدس، با تحلیل سبک‌شناسی بررسی شده است.

روش مطالعه

روش گردآوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای و فیشبرداری است. با مطالعه آثار شاعران مربوطه، اشعاری که مشخصاً در ذیل عنوان شعر، آن را به شخص یا اشخاص مرتبط با انقلاب اسلامی و دفاع مقدس سروده‌اند، گردآوری شد. سپس این اشعار براساس سه سطح سبک‌شناسی تحلیل گردید و در نتایج کلی بسامد آماری گرفته شد و مقاله بصورت توصیفی - تحلیلی به نگارش درآمد.

اهمیت و سابقه پژوهش

بررسی جایگاه شخصیت‌های پایداری انقلاب و دفاع مقدس در شعر شاعران، بصورت اشاره و در حد معرفی، اغلب در کتابها و مقالاتی که موضوع آنها اشعار پایداری بوده، آمده است اما مقاله مشخص و مجزا در معرفی و دسته‌بندی شخصیتها و تحلیل سبک‌شناسانه این اشعار چاپ نشده است. این نکته که قالب، آرایه و اندیشه برتر اشعار تقدیمی کدام است، هنوز ناشناخته مانده است. حتی تحقیقی جامع و کامل که در آن اشعار تقدیمی درباره شخصیت‌های

انقلابی و پایداری معرفی شده باشد، وجود ندارد. تنها در مورد شخصیت امام خمینی (ره) پژوهش مستقل انجام شده است، از جمله کتاب «فرهنگ توصیفات امام خمینی (ره) در شعر شاعران معاصر» به کوشش پرویز بیگی حبیب‌آبادی و کتاب *سوگنامه/امام* (مجموعه شعر شاعران در سوگ امام) به کوشش شاهرخی و مشفق کاشانی. بنابراین نگارش پژوهش حاضر در جهت شناسایی شخصیت‌های پایداری یک ضرورت می‌باشد، همچنین از این نظر که بدانیم کدام مؤلفه‌های زبانی، ادبی و محتوایی شاخصه‌های سبکی اینگونه اشعار است، اهمیت بررسی بیشتر می‌شود. در این راستا با معرفی و دسته‌بندی شخصیت‌ها و بررسی میزان توجهات شاعران به آنها، اشعار در سه سطح سبک‌شناسی تحلیل شده است.

بحث و بررسی

در اشعار تقدیمی، اشعاری انتخاب شده‌اند که شاعران با ذکر نام به شخص یا اشخاصی تقدیم کرده‌اند. تمام آثار شعری شاعران مورد مطالعه قرار گرفت و شخصیت‌ها گردآوری شد. شخصیت‌ها به دو دسته شخصیت‌های انقلاب اسلامی و شخصیت‌های دفاع مقدس تقسیم‌شدنی است که مسئولان نظام و رجال سیاسی، متفکران انقلاب، رزمندگان، شهدا، جانبازان و آزادگان دفاع مقدس، خانواده شهدا و مردم عادی هستند. تعداد کل اشعار ۱۴۵ مورد در وصف ۵۰ شخص یا اشخاص سروده شده است. پراکندگی اشعار به شرح ذیل است.

سلمان هراتی: ۱۰ مورد / طاهره صفارزاده: ۷ مورد / قیصر امین‌پور: ۷ مورد / یوسفعلی میرشکاک: ۶ مورد / علیرضا قزوه: ۱۱ مورد / علی معلم دامغانی: ۱۱ مورد / سید علی موسوی گرمارودی: ۱۶ مورد / حمید سبزواری: ۲۸ مورد. نصرالله مردانی: ۸ مورد / سپیده کاشانی: ۷ مورد / فاطمه راکعی: ۱۸ مورد / محمدرضا عبدالملکیان: ۴ مورد / سعید بیابانکی: ۴ مورد / مهرداد اوستا: ۴ مورد / تیمور ترنج: ۴ مورد.

با توجه به این آمار سبزواری با تعداد ۲۸ مورد، صدرنشین اشعار تقدیمی است. بعد از سبزواری، راکعی با تعداد ۱۸ مورد، موسوی گرمارودی با تعداد ۱۶، معلم و قزوه هر دو با ۱۱ مورد به شعر تقدیمی توجه دارند. کمترین اشعار با تعداد ۴ مورد در شعر ملکیان، بیابانکی، اوستا و ترنج است. دسته‌بندی اشخاص در جدول زیر آمده است:

شخصیت‌های سیاسی انقلاب اسلامی	۷۸ مورد: امام خمینی (ره): ۳۶ مورد. موارد دیگر: دکتر علی شریعتی، آیت‌الله مطهری، آیت‌الله طالقانی، آیت‌الله بهشتی، محمدعلی رجایی و باهنر، آیت‌الله منتظری، آیت‌الله محمد صدوقی، حسن منتظر قائم و حسین آیت.
پاسداران و شهدای مردمی انقلاب اسلامی	۶ مورد: پاسداران: ۳ مورد و شهدای مردمی: ۳ مورد
رزمندگان و شهدای دفاع مقدس	۵۰ مورد: از شهدای معروف: مصطفی چمران: ۳ مورد، مرتضی آوینی: ۳ مورد، یوسف کلاهدوز: ۱ مورد و مابقی شهیدانی هستند که کلیت شهدای دفاع مقدس و مفقودین را برمیگیرند و دیگر شهدا آشنایان، نزدیکان، همشهریان شاعران بوده‌اند.
جانبازان و آزادگان دفاع مقدس	۵ مورد: از جانبازان بزرگوار تنها یک نمونه نام جانباز مجید ابوالقاسمی دلاوری در شعر علیرضا قزوه آمده است و موارد دیگر کلی هستند. در

توصیف آزادگان ذکر نام شخصیت خاص آزاده در اشعار نیامده و تقدیم اشعار با عنوان کلی «آزادگان» آمده است.	
۶ مورد: پدران، مادران، فرزندان شهدا و همسران جانبازان: ۵ مورد و ۱ مورد نیز تقدیم به مردم شهر خرمشهر است.	خانواده‌های شهدا و جانبازان و مردم درگیر جنگ

قالب اشعار تقدیمی

پراکندگی قالبهای شعری در دیوانها متنوع است. با شمارش اشعار مشخص شد قالبهای غزل، شعر نو، مثنوی، و رباعی فراوانی بیشتری دارد. قالبهای مخمس، ترکیب‌بند و ترجیع‌بند کم‌بسامد هستند. قالب برتر غزل است. از میان شاعران میرشکاک، سبزواری و اوستا به قالبهای کم‌بسامد توجه کردند. از ۱۴۵ نمونه شعری به ترتیب: ۶۱ مورد غزل، ۲۸ مورد شعر نو، ۱۸ مورد مثنوی، ۱۳ مورد قصیده، ۱۱ مورد رباعی، ۶ مورد شعر آزاد (سپید)، ۵ مورد ترکیب‌بند، ۱ مورد قطعه، ۱ مورد مخمس، ۱ مورد ترجیع‌بند آمده است. جدول زیر درصد پراکندگی قالبها و توجهات شاعران به آنهاست:

غزل: ۴۲/۴۶ درصد: بیشترین تعداد در شعر راکعی، قزوه؛ مردانی	قالبهای شعری
شعر نو: ۱۹/۱۷ درصد. بیشترین تعداد در شعر سلمان هراتی، تیمور ترنج، محمدرضا عبدالملکیان	
مثنوی: ۱۲/۳۲ درصد: بیشترین تعداد در شعر علی معلم، سبزواری	
قصیده: ۸/۹۵ درصد: حمید سبزواری، اوستا، موسوی گرمارودی	
رباعی: ۷/۵۳ درصد: امین پور، کاشانی، هراتی، سبزواری و بیابانکی	
شعر سپید: ۴/۱۰ درصد: بیشترین تعداد در شعر صفارزاده	
ترکیب‌بند: ۳/۴۲ درصد: حمید سبزواری و یوسفعلی میرشکاک	
قطعه، مخمس، ترجیع‌بند: ۲ درصد: مخمس از میرشکاک و ۲ ترجیع از سبزواری و میرشکاک و قطعه از اوستا	

تحلیل سبک‌شناسی اشعار

سبک زبانی

سطح زبانی به سه سطح کوچکتر: آوایی، لغوی و نحوی تقسیم شده است.

سطح آوایی

در سبک‌شناسی آوایی، موسیقی بیرونی (وزن)، موسیقی کناری (قافیه و ردیف) و موسیقی درونی متن (صنایع بدیع لفظی) بررسی میشود. اشعار تقدیمی در اوزان مختلف هستند و برجستگی سبکی ندارند، توجهات به ردیف در قالبهای کلاسیک دیده میشود، استفاده ردیف فعلی قابل توجه است و ردیف حرفی و ضمیر و جمله کاربرد سبکی ندارد و فقط چند مورد آمده‌اند. در قافیه نیز، قوافی کوتاه و اغلب اسم و صفت هستند. در موسیقی درونی ویژگیهای آوایی جناس، واج آوایی، تکرار واژه در بیت یا کل شعر و تکرار به صورتهای مختلف ردالعجز، بسامد سبکی دارد. انواع جناس در اشعار دیده میشود. مثل:

جناس تام: شیر (خوراکی، شیر مادر) و شیر (حیوان) (ردپایی بر برف، بیابانکی: ص ۷۶) **جناس ناقص:** هزار و هزار (رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی: ص ۴۷) **جناس لفظ:** حسن و حصن (ماه و کتان، میرشکاک: ص ۴۳) صبور و سمور/ عمل و امل (خط خون، موسوی گرمارودی: ص ۹۴) **جناس زاید:** الواند و الوند (در فصل مردن سرخ، موسوی گرمارودی: ص ۶۷)، غزال و غزل (دیروز با ما کسی بود، راکعی: ص ۶۴) **جناس مطرف:** مهر و قهر (سرود سپیده، سبزواری: ص ۳۹۲) گوش/ هوش (همان: ص ۱۳۸) کشته/ پشته (مجموعه اشعار، معلم دامغانی: ص ۱۱۰) **جناس لاحق:** مرید / مراد (همانجا).

در تکرار جناس، جناس تام بیشترین کاربرد را یافته است که اغلب از اسم شخصیت و مفهوم واژه جناس ساخته‌اند. در بیت زیر از سبزواری واژه «آیت» جناس تام است، مصرع اول اسم شهید آیت و مصرع دوم به معنی نشانه است: خیر رسید که آیت به رفتگان پیوست چه آیت است که یاران به یک نشان رفتند (سرود سپیده، سبزواری: ص ۱۴۷)

در ابیات زیر واژه «رجا» و «فهمیده» جناس تام است، رجا به معنی امید و اسم شهید رجایی است و در بیت دوم مصرع اول شهید فهمیده و مصرع دوم فعل فهمیدن است که جناس مستوفی نیز می‌باشد «اگر در جناس تام یک پایه فعل باشد آن را جناس مستوفی مینامند» (زیبایی‌شناسی سخن پارسی، کزازی: ص ۴۹).

راه رجا بسته نیست گرچه رجایی برفت ریشه بجا باد اگر برگ و بری می‌رود (سرود سپیده، سبزواری: ص ۱۴۵)

همچنان فهمیده ما هم پاس مکتب داشتیم درسهای پیر ما گر مکتبی فهمیده شد (همان: ص ۳۴۱)

صفرزاده در وصف امام (ره) با واژه قم جناس تام مستوفی ساخته است:

قم را شنیدی و برپا شدی قم گفتی و همه برپا شدند

(از زبان یک غایی، صفرزاده: ص ۲۹۵)

میرشکاک در سوگ شهید سیدمرتضی آوینی است، واژه «مرتضی» را با جناس تام و ایهام آورده است:

نشر دین در انتشار ذات خون مرتضاست دین ما شد تازه با خون جوان مرتضی

(جای دندان پلنگ، میرشکاک: ص ۶۲)

در بیت زیر واژه‌های پیمان و پیمان جناس مذیل دارد و علاوه بر آن تکرار بصورت رد الصدر الی العجز است:

پیمان نه در کف گیرم از خو نا به دل با یاد سرمستان هم پیمان نشینم

(سرود سپیده، سبزواری: ص ۱۳۳)

در بیت زیر واژه «عجز» تکرار بصورت ردالعروض الی الابتدا است:

هر سو شدم به چاره و عجز آمدم من عجز خویشتن ز چه حاشا کنم

(همان: ص ۲۰۹)

در بیت زیر مصرع اول تکرار بصورت قلب است:

ظاهر مذهب اگر با مذهب ظاهر نشست باید از ایمان و کفر خویش برداریم دست

(جای دندان پلنگ، میرشکاک: ص ۵۹)

تکرار واژه در کل شعر یا چند بیت یا یک بیت بسیار پرسامد است که در جهت پایداری، سوگواری، وصف و ستایش و بیان عظمت شخصیتها استفاده شده است، مانند تکرار واژه «هلا» برای پایداری در آغاز بیتها (رجعت سرخ ستاره،

معلم دامغانی: صص ۱۰۹ - ۱۱۲) تکرار جمله «هله بپاخیزید» در آغاز مصراعها در همین اندیشه (مجموعه اشعار، معلم دامغانی: صص ۲۹۷ - ۳۰۹) تکرار فعل «باز آ» در آغاز و پایان شعر (مجموعه اشعار، صفارزاده: صص ۲۹۴ - ۲۹۶) تکرار واژه «بار» در آغاز مصراعها (همان: صص ۳۴۵ - ۳۴۷) تکرار واژه «جنون» در چند بیت شعر (دیروز با ما کسی بود، راکعی: صص ۷۸ - ۷۹) تکرار فعل سوختن برای بیان اندوه در چند بیت (همان: صص ۴۴) تکرار ترکیب «سبز سرخ» در ستایش شهید در کل شعر (مجموعه اشعار، امین‌پور: صص ۳۸۰ - ۳۸۲) تکرار واژه‌های «آیه» و «سوره» در یک بیت در وصف عظمت شخصیت، (همان: ۳۷۸) تکرار واژه «سوگ» برای بیان اندوه در چند بیت (مجموعه اشعار، هراتی: صص ۲۴۲ - ۲۴۳) تکرار واژه «هنر» در یک بیت برای بیان عظمت شهید باهنر (سرود سپیده، سبزواری: صص ۱۴۶).

سطح لغوی یا سبک‌شناسی واژه‌ها

کلیت اشعار در توصیف شخصیتها با زبان معیار آمده است، غیر از شعر چند شاعر که واژه‌ها و ترکیبات متکلفانه و کلاسیک استفاده کرده‌اند، شاعران دیگر در سطح لغوی، از واژه و ترکیبات متناسب استفاده کرده‌اند که در کلیت موضوع، شاخصه اصلی زبان‌شناسی اشعار تقدیمی همین است و تفاوتها در سبکهای شاعری دیده میشود که در موارد زیر آمده است.

کاربرد واژه‌های کلاسیک (آرکائیسم): این واژه‌ها در شعر سبزواری، میرشکاک، معلم و اوستا بسامد سبکی یافته است و در چند مورد بصورت هنجارگریزی در شعر صفارزاده دیده میشود. از این شاعران میتوان معلم را بدلیل کاربرد فراوان این واژه‌ها و لحن کلام و ساختار شعری، کلاسیکترین شاعر پایداری نامید.

مواردی مثل: ورطه، عنان، سمن، شراره، شرر، بادیه، عادیه، تغابن، مسارعه، یلان، گریوه، کارزار، هلا، ستیغ، دهلیز، زنگار، احتجاج، پایمردی، صلا (سرود سپیده، سبزواری: صص ۳۱ - ۳۵) جرس، کاروان، نسخ، دژم، برزن، سفاک، شرار، لوا (همان: صص ۴۳ - ۴۵) ملجا، بویحیا، خصم، عنود، عسرت، حذا، خیل، تعمید، هیجا، عرصه تجرید، صندید، تفرید و ... (میرشکاک، ماه و کتان: صص ۲۵ - ۳۲) قفا، سحور، خفته، بحر و بر، هلا، صهیب، ضجه، حریبان مرجنه (یکی از فرق انحرافی که بعد از شهادت علی(ع) ظهور کردند، جبریان مصطبه (فرقه جبریه)، حرامیان قرمطی (فرقه قرمطی گروهی وابسته به اسماعیلیان یا باطنیان)، حروریان قرطبه (رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی: صص ۱۰۹ - ۱۱۲) واژه‌های شهپر، لقا، توقیع، فرّ، رایت، درفش، رقّ منشور، نورد، حمرا، احمر، اورنگ، سریر، مزور، ورطه (امام حماسه‌ای دیگر، اوستا: صص ۲۷ - ۳۵) واژه‌های صلصال، آنسان، دادار، قراول، گرد (مجموعه اشعار، صفارزاده: صص ۲۹۴ - ۲۹۶).

واژه‌های غنایی: از عناصر غنایی، استفاده از عناصر غزل عاشقانه و عناصر طبیعت بسیار دیده میشود. مواردی مثل عشق، شور، دلبر، یار، جان، لعل (برای لب)، نرگس (برای چشم)، در وصف شخصیت پایداری، گل، سرو، لاله، شقایق، گل سرخ برای شهید تکرار شده است. برای نمونه در ابیات زیر در سوگ رحلت امام، موسوی گرمارودی امام (ره) را چون معشوق غزل «دلبر» خطاب کرده است و از عشق آشناک گفته است:

گر بهاری بود و ما سرو صنوبر داشتیم	آن بهاران بود کز بالای دلبر داشتیم
یاد باد آن عشق آشناک ما کز شعله‌اش	شوری آتشگون و طوفانزاد در سر داشتیم
	(صدای سبز، موسوی گرمارودی: صص ۴۵۲)

کاشانی در وصف امام (ره)، ترکیب «گل تبعید» آورده و عناصر غنایی هجران، غم، و جلوه را بکار برده است:

نور دلها دیگر از هجران مگو
سالها شد تا گل تبعید ما
آنچه افزون میکند غم زان مگو
جلوه‌گر شد در بهار و عید ما
(مجموعه اشعار، کاشانی: ص ۲۱۵)

هراتی در وصف امام (ره)، همانند معشوق صفت «بالابلند» آورده و از گیسوان او گفته است: انبوه گیسوان تو/ که با شتابی بیمانند/ پرنده می‌پروراند/ آه بالابلندا / اقیانوس روشنایی / فردا کسی راست که تو او را بی (مجموعه اشعار، هراتی: ص ۲۱۷).

بیابانکی در وصف امام (ره) از واژه‌های مربوط به طبیعت استفاده کرده است:

ای سبزه، ای همیشه سپیدار
جنگل در انتظار نماز است
در جای جای جنگل ایثار
برخیز ای نیایش بیدار
(چقدر پنجره، بیابانکی: ص ۹۱)

در بیت زیر قزوه با عناصر غنایی امام (ره) را توصیف کرده است:

کشیده جذبه چشمانت، مرا به خلوت بیداران
نثار مقدم سبزه باد، شکوفه‌های گلباران
(از نخلستان تا خیابان، قزوه: ص ۱۹)

یا در وصف شهید مفقودالثر سیدحسین طباطبایی گفته است:

فدای نرگس مست باد، هزار زنبق صحرائی
هزار سر همه سودایی، هزار دل همه دریایی
(همان: ص ۵۳)

واژه‌ها و اصطلاحات عرفانی: واژه‌های میخانه‌ای چون خرقة، صوفی، خرابات، قلندر، شطح و طامات، باده (معلم دامغانی، ۱۳۹۳، ص ۲۹۷-۳۰۹) قدح، باده، سرمستی (سرود سپیده، سبزواری: ص ۴۸۷) تکرار «می» در آغاز ابیات و واژه‌های میخانه، خمخانه، مست (اینهمه یوسف، قزوه: صص ۲۲-۲۷) همچنین تک واژه از عناصر عرفانی نیز متعدد استفاده شده است. مانند دو مورد زیر که پیرمغان استعاره از امام (ره) است.

نشان ز پیر مغان در نگاه تو بینند
همیشه در همه جا مردمان بینایی
(قانون عشق، مردانی: ص ۴۷۹)
ز ما به پیر مغان تهنیت که می‌زدگان
قلندرانه به دیدار سرخوشان رفتند
(سرود سپیده، سبزواری: ص ۱۴۷)

واژه‌های عربی: کاربرد واژه‌های عربی در مواردی که در زبان فارسی متداول شدند، بطور متعادل در اشعار دیده میشود که از میان شاعران معلم، اوستا، سبزواری، میرشکاک، بیشتر از دیگران به آن علاقه نشان داده‌اند اما برخی آیات و جملات و واژه‌های عربی نیز دیده میشود که بسامد سبکی نیافته است و در حد اندک دیده میشود. مانند موارد زیر:

لا فتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار
روز خندق پیش چشم خیل کافر کشته شد
(میرشکاک، ماه و کتان: ص ۲۵)

دارالشفاست درگه پاک رضا
من روی التجاء بدانجا کنم
(سرود سپیده، سبزواری: ص ۲۱۴)

ز جاء الحق مسلم بود و پیدا / که ان الباطل کان زهوقا
(همان: ص ۴۸)

واژه‌های بومی: واژه‌های بومی فقط دو مورد در شعر میرشکاک و امین‌پور آمده است. میرشکاک در وصف سیدحسن شاهچراغی واژه گاگریو (موسیقی عزاداری محلی بختیاری) را بکار برده است: من با کدام زبانت میتوانم / گاگریوی سزاوار گفت؟ (میرشکاک، از زبان یک یاغی: ص ۳۲-۳۶).
امین‌پور در توصیف ایستادگی مادر شهید، اصطلاح محلی دزفول «خوانگریو» و «کل زدن» را آورده است. خوانگریو مرکب از دو کلمه خواندن و گریستن واژه محلی است که معمولاً زنان در سوگواری میخوانند و میگریزند و کل زدن آوایی است که زنان محلی معمولاً در عروسیها سر میدهند (مجموعه اشعار، امین‌پور: ص ۳۸۰): این زن که بود/ که بانگ «خوانگریو» محلی را / از یاد برده بود/ با گردنی بلندتر از حادثه/ بالاتر از تمام زنان ایستاده بود/ و با دلی وسیعتر از حوصله/ در ازدحام و همه‌همه «کل» میزد؟/ این مادر که بود که میخندید؟ (همان: ص ۳۸۰).

سطح نحوی

توجه به ساختار دستوری کلاسیک: در سطح نحوی ساختار دستوری به شیوه دستور کهن در اشعار علی معلم، میرشکاک، اوستا برجسته است. معلم در بیت زیر فعل «خمشیدن» بجای «خاموش کردن» بکار برده است:
حرامیان همه شب را به حيله كوشيدند / چراغ قافله را با سحر خموشيدند
(رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی: ص ۶۳)

در بیت زیر اوستا واژه «اندرون» را بجای «در» آورده است:

به كاخ سپيد اندرون اهرمن را / حجاب از جنایات بی مر گرفته
(امام حماسه‌ای دیگر، اوستا: ص ۳۵)

در ابیات زیر ساختار نحوی کهن دیده میشود، فعل «کشتمی» را بجای «میکشم» آورده است:

به خون درکشيدند گر عشق را / ستم را درین بوم و بر کشتمی
به دستان خود کشته سهراب را / ز کاوسیان سر به سر کشتمی
به دامان شب روشنان فلک / ز قنديل شام و سحر کشتمی
به داغ نبیره شهيدان طف / خود این فتنه را در به در کشتمی
(همان: ص ۱۶۲)

میرشکاک در ابیات زیر الف اطلاق بکار برده است:

ای درد و ای دریغا امیر منا / نستوه شیرمرد جگر ز آهنا
ای بی‌دریغ آینه آفتاب / در پیش کوردل چو منی روشنا
مرگت کجا گرفت به نامردمی / ای میر مرگ جوشن مردافکنا
شاید اگر به سوگ تو جان بشکند / زین پس حصار تیره و تار تنا
یا تا به روز حشر نگیرد سر از / این چرک تار و پود سیه دامنا
یار من همیشه گرفتار رفت / چون در فراق او نکنم شیونا
چون خاطر از غم تو بشویم حسن / ای میر خاطر من اندهگنا

شاید که آسمان همه ابری شود در ماتم تو گریه کند بر منا
(میرشکاک، ماه و کتان: ص ۴۵)

نزدیکی به زبان گفتار: در اشعار ملکیان، ترنج، و هراتی زبان گفتاری شاخصه سبکی دارد. هراتی در وصف شخصیت‌های پایدای گفته است: اینان با رفتاری پرنده‌وار/ و با حرارتی از تنفس سبز/ مرا می‌آموزند/ دست‌کم درختی باشم/ در خدمت پرندگان (مجموعه اشعار، هراتی: ص ۲۲۲).

عبدالملکیان گفته است: چه ساده بود و صمیمی/ چقدر وسعت داشت/ و ریشه‌های صبور کویر با او بود/ برای معنی باران/ مدام ابری بود/ و روی روشنی آب زندگی میکرد (ریشه در ابر، عبدالملکیان: ص ۱۳۹).

ترنج در وصف جنگ رفتن شهدا سروده است: میرفتند/ و زخمهای تازه/ همچون شقایق‌هایی خونین/ بر دشت سینه‌هاشان/ میشکفت/ میرفتند و بهار را / با تن خویش/ تا دشتهای سوخته میبردند (صاعقه در فنجان، ترنج: صص ۲۷-۲۹).

بررسی اشعار در سطح ادبی

صنایع بیانی

تشبیه: در صنایع بیانی بسامد تشبیه در اشعار چشمگیر است. با شمارش این آرایه در اشعار شاعران مشخص شد، آرایه اول در توصیف شخصیت‌هاست، زیرا بهترین بستر را برای معرفی شخصیت‌ها و توصیف آنها دارد و در اشعار ۱۵ شاعر این آرایه مشاهده شد. انواع تشبیه بلیغ (۵۵ درصد)، تشبیه مفصل (۳۵ درصد) و تشبیه مجمل و مرکب (۱۰ درصد) آمده است. در طرفین تشبیه، انواع تشبیه حسی به حسی، حسی به عقلی و عقلی به حسی آمده است و تشبیهات مهجور عقلی به عقلی و خیالی نیامده است، اما تنها تشبیه وهمی فقط از واژه «دیو» و «هریمن» آمده است که شاعران برای توصیف طاغوت و دشمن استفاده کرده‌اند. تشبیه از منظر شکلی نیز در اشعار شاخصه سبکی ندارد.

تشبیه بلیغ مواردی مانند: چاه زمان/ کشور عشق/ ملک دل (قانون عشق، مردانی: صص ۴۷۸-۴۷۹) چراغ نام تو / بام افلاک/ باغ ادراک/ شهاب یاد تو/ آسمان خاطر ما (همان: صص ۲۳۴-۲۳۵) لهیب حادثه/ دوزخ پلیدی/ اسب نخوت/ سیل خون شهیدان (در فصل مردن سرخ، موسوی گرمارودی: صص ۳۹-۴۱) چراغ سحر/ چراغ نظر/ سیلاب خون جگر/ توفان آه/ شرار جهانسوز بیداد (امام حماسه‌ای دیگر، اوستا: صص ۱۵۹-۱۶۲) باران کلام مهربانش/ عطر آسمانی شهادت/ نارنجک قلبش/ ریشه‌های زلال اندیشه‌اش/ چشمه‌سار نور/ نیلیک نیلگون آسمان (ریشه در ابر، عبدالملکیان: صص ۸۳-۸۹) صبح دیدار، شب هجران/ بحر اشک، مکتب عشق/ جامه عزت/ آتش روشنگری (مجموعه آثار، کاشانی: صص ۲۱۵-۲۲۰).

همچنین تشبیه بلیغ بصورت غیراضافی نیز آمده است مانند موارد زیر که در وصف امام خمینی (ره) است:

آرامشست تلاوت یک دریاست

(مجموعه اشعار، امین‌پور: ص ۴۰۷)

صدای خون تو در آیه‌های قرآن است

طنین صاعقه و انفجار طوفان است

(قانون عشق، مردانی: ص ۲۶۹)

فریاد تو تلاطم یک طوفان

دلت کتیبه خورشید روزگاران است

قیام سرخ تو در قحط سالی فریاد

تشبیه مفصل:

بیت زیر از سبزواری در وصف شهید در هر مصرع، یک تشبیه مفصل آورده است:

زاینده چو رشحه سحاب است شهید جوشنده چو چشمه‌سار آب است شهید
سوزنده چو نیزه شهاب است شهید رخسنده چو تیغ آفتاب است شهید
(سرود سپیده، سبزواری: ص ۴۶۹)

راکعی در بیت زیر در وصف امام (ره) در تشبیه حسی به عقلی امام را به آرزویی دور مانند کرده است:

به شهر شب‌زدگان همچو آرزویی دور امام آینه‌ها آمد از کرانه نور
(آواز گل‌سنگ، راکعی: ص ۷۳)

ترنج در وصف بدرقه شهدا گفته است: زنان/ دستمال‌های وداع را/ همچون بال‌های رنگین پروانه‌ها/ می‌جانبانند (صاعقه در فنجان، ترنج: ص ۲۷).

موسوی گرم‌رودی در وصف شهید الواند ملکیان از شهدای مسیحی انقلاب، گفته است: آنک مسیح‌وار/ بر آسمان مهر نشست (در فصل مردن سرخ، موسوی گرم‌رودی: ص ۶۵).

تشبیه مرکب: عبدالملکیان در وصف شهادت همشهری خود گفته است: تمام چهارده‌سالگی‌اش را در کفن پیچیدم/ با همان شور شیرین‌گونه که کودکی‌اش را در قنداق می‌پیچیدم (ریشه در ابر، عبدالملکیان: ص ۸۸).

استعاره: کاربرد استعاره بعد از تشبیه مورد توجه است و نمونه‌های متعددی دیده شد. با شمارش نمونه‌های کاربردی، مشخص شد تشخیص بسامد ۶۰ درصدی دارد و استعاره مصرحه بسامد ۳۰ درصدی و استعاره اضافی ۱۰ درصد است. در تشخیص، علت بسامد بیشتر به این دلیل است که شاعران در مضمون وصف عظمت و بزرگی شخصیت‌ها و بیان اندوه از شهادت یا رحلت استفاده کرده‌اند. اغلب نیز عناصر طبیعت را جاندار کرده‌اند و در توصیف‌ها نیز میالغه آمده است.

استعاره مصرحه:

- شیر استعاره از رزمندگان:

در جبهه بیا صلابت شیر نگر شیطان بزرگ را زمینگیر نگر
(سرود سپیده، سبزواری: ص ۴۶۷)

- سبز سرخ استعاره از شهید:

این سبز سرخ کیست؟/ این سبز سرخ چیست که میکارید؟ (مجموعه اشعار، امین‌پور: ص ۳۸۰)
تشخیص:

- در وصف شهید:

پنجره تا روی سرخت دید مهربان شد خانه با خورشید
(مجموعه کامل شعر، هراتی: ص ۱۶۱)

- در سوگ شهید کوهپیما از شهدای دفاع مقدس:

رفتی و بار دگر شد شعرت ترانه دریا عزم‌ت صلابت توفان خشم‌ت نشانه دریا
تا موج، یاد تو افتاد چون من قرار ز کف داد شد چاک پیرهن باد، لرزید شانه دریا
گل کرد بغض بهاران، وقت غروب که خورشید افراشت خیمه غربت بر بیکرانه دریا
از داغ‌ت ای همه خوبی، نیلی است دشت نگاهم آنسان که گونه ساحل، از تازیانه دریا

آخر چگونه نگرید، شب‌بنم برای گل سرخ   آخر چگونه نگیرد این دل بهانه دریا
(از نخلستان تا خیابان، قزو: صص ۱۳ - ۱۴)

- در سوگ شخصیت انقلابی حسن منتظر قائم:

ستارگان همه در سوگ عشق پژمردند/ و در نهایت شب/ فرشتگان خدا سیاه پوشیدند/ و آفتاب زمین را به آسمان بردند (ریشه در ابر، عبدالملکیان: صص ۱۳۹ - ۱۴۱).
اضافه استعاری:

ببین از نفس‌های بیتاب او   چه تابی ست در گیسوی آبشار
(مادرانه‌ها، راکعی: ص ۷۵)

نماد: نماد که آرایه اصلی شعر پایداری است در بسامدی نزدیک به استعاره استفاده شده است و اغلب نمادهای مکرر مثل واژه‌های لاله، شقایق، کبوتر، سرو نماد شهید، شب، دیو، اهریمن نماد طاغوت و دشمن، صبح، سحر، سپیده، فجر نماد پیروزی و باغ و دشت نماد ایران آمده است. در شعر سبزواری، سروش و پیر جماران نماد امام خمینی (ره) تکرار شده و در شعر معلم واژه حرامی در نماد طاغوت تکرار شده است. موارد زیر برای نمونه انتخاب شده است.

- شقایقها نماد شهدا و سپیداران نماد رزمندگان:

به یمن نام بلند تو، در این سپیده نورانی   قلم به دست شقایقهاست، علم به دوش سپیداران
(از نخلستان تا خیابان، قزو: ص ۲۰)

- لاله نماد شهید:

عزا عزای لاله‌ای به خون نشسته است   به یاد دلشکسته‌ای دلم شکسته است
(همان: ص ۱۵)

- شقایق نماد شهید:

پرنده‌ای زخمی/ بر خاک می‌افتد/ و شقایق خونینی/ سر می‌آورد (صاعقه در فنجان، ترنج: ص ۱۰۰)

- حرامی نماد طاغوت:

حرامیان همه شب را به حيله کوشیدند   چراغ قافله را با سحر خموشیدند
(رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی: ص ۶۳)

- تهمت‌نماد رزمندگان و دیو نماد طاغوتیان:

به هفتخوان نه به هفتاد بی مفاقره راندی   تهمت‌نماد و یلان را بدین مسارعه خواندی
ز برق قهر تو آه از نهاد دیو برآمد   ز هر کرانه هم آواز تو غریو برآمد
(سرود سپیده، سبزواری: ص ۳۱)

مجاز و کنایه: در صنایع بیانی، به آرایه کنایه و مجاز توجه کمتری شده است و جزو شاخصه‌های سبکی محسوب نمیشود.

مجاز: دهن شهر مجاز به علاقه حال و محل منظور مردم شهر است: و من این شعر نه خود میگویم/ واژه‌ها در دهن شهر به وجد آمده‌اند (مجموعه اشعار، هراتی: صص ۲۷۵ - ۲۷۸).

تمام شهر میگریست/ تمام شهر خور شید چهارده ساله مرا/ به سمت سحرگاه آسمان میبردند (ریشه در ابر، عبدالملکیان: ص ۸۸).

کنایه: چشم شیرگیر کنایه از باصلابت و پرهیبت / قلم بر خط بیداد کشیدن کنایه از نابود کردن آن:
 آن دو چشم شیرگیر او کجا رفت ای دریغ   کاندران صد بیشه مردی را برابر داشتیم
 (صدای سبز، موسوی گرمارودی: ص ۴۵۲)
 بر خط بیداد و ستم تا که کشیدید قلم   خانه امن است و امان سایه دیوار شما
 (سرود سپیده، سبزواری: ص ۲۴۳)

صنایع بدیعی

در صنایع بدیعی، تلمیح با فراوانی بیشتر بچشم می‌خورد که در اشعار معلم، سبزواری و اوستا بیشترین مورد دیده شد. تلمیح دستاویزی برای شناساندن شخصیت پایداری است و چون مخاطب با شخصیت تلمیحی آشنا هست، براحتی آن را به شخصیت پایداری ارتباط می‌دهد و همین باعث فراوانی تلمیح در توصیف شخصیت‌ها شده است. تلمیح به داستان‌های دینی، شخصیت‌های اسلامی و قرآنی بیشترین استفاده را دارند و تلمیحات حماسی به شخصیت‌های شاهنامه بعد از تلمیحات دینی آمده است، غنایی کمترین کاربرد را دارند.

مواردی مثل: تلمیح به درفش کاویان، داستان حضرت ابراهیم، دجال، داستان اسکندر، عدل مظفر، حوادث جنگ‌های صدر اسلام (امام حماسه‌ای دیگر، اوستا: صص ۲۷-۳۵). داستان حضرت موسی، عیسی، خضر، اسکندر و آیه السنت (سرود سپیده، سبزواری: صص ۳۱-۳۵) شخصیت‌های شاهنامه دیو و ضحاک و تهمتن و شخصیت‌های دینی امام حسین (ع) و یزید، ابراهیم خلیل و نمرود (همان: صص ۴۲-۴۹) کشتی حضرت نوح (صدای سبز، موسوی گرمارودی: ص ۴۵۲) داستان رستم و سهراب (در فصل مردن سرخ، موسوی گرمارودی: ص ۶۶) ید بیضای حضرت موسی (مجموعه اشعار، کاشانی: صص ۲۱۵-۲۲۰) داستان منصور حلاج، خیبر، واقعه عاشورا، شهادت امام علی (ع)، جنگ خندق، داستان حضرت ابراهیم و اسماعیل، داستان حضرت موسی، حضرت یوسف، حضرت سلیمان و آیه قرآنی (میرشکاک، ماه و کتان: صص ۲۵-۳۲) داستان لیلی و مجنون، آیات قرآن والفجر، والفتح، والعصر و سوره نور، امام حسین (ع)، حضرت ابراهیم، شخصیت‌های صدر اسلام، داستان حضرت یوسف (اینهمه یوسف، قزوه: صص ۲۲-۴۰) داستان خضر، داستان لیلی و مجنون، داستان حضرت موسی، داستان حضرت مسیح، داستان حضرت یوسف و حوادث صدر اسلام (مجموعه اشعار، معلم دامغانی: صص ۲۹۷-۳۰۹) آفرینش آدم، داستان حضرت داوود، حضرت ایوب، حضرت موسی، حضرت ابراهیم، شخصیت‌های صدر اسلام: مقداد، مالک و میثم و آیات قرآن (رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی، صص ۵۷-۶۱).

برای نمونه ابیات زیر از معلم در سوگ شریعتی انتخاب شده که تلمیح‌های متنوع را مدام استفاده کرده است. مهمترین نکته در فهم شعر، آشنایی با کتاب «حسین وارث آدم» شریعتی است. خود معلم در معرفی شعر گفته است: مضامین این شعر از کتاب، حسین وارث آدم اقتباس شده است (همان: ص ۶۵).

گزین شدند و سوار گزیده را کشتند	سیه بپوش برادر، سپیده را کشتند
شکوه جلوۀ عمر دوباره را بردند	چو ابر تیره فروغ ستاره را بردند
به ترک چشمه در آغاز شب روانه شدیم	دو رودخانه برادر، دو رودخانه شدیم
دو رودخانه روان تا کران ساحل دور	یکی به بستر ظلمت، یکی به بستر نور
دو رودخانه برادر، عظیم و پهناور	دو رودخانه برادر، قریب یکدیگر
یکی به هیأت هابیلیان رهرو خوش	یکی به هیأت قابیلیان، برادرکش
یکی صبور در آتش، چنان که ابراهیم	یکی عنود، نه! نمرود! کینه‌ور! دژ خیم

یکی ضلال "یهودا"، ظلوم گرگ آیین
 یکی ز نیل به یک عشوه کاروان رانده
 یکی چنان که محمد، عروج فرموده!
 یکی علی، گهر آفرینش ازلی
 یکی حسین که میراث‌دار ابراهیم
 پیام خطّ مرا نانوشته میخوانی
 دو رود خانه برادر، که روشن و تاری است
 یکی به جلو طاعوت رو سیه ننگین
 گزین شدند و سوار گزیده را کشتند
 "یکی ملوم حسودان، چنان که بنیامین
 یکی به نیل به صد حیلۀ مضطرب مانده
 یکی چنان که ابو جهل بوده تا بوده
 یکی معاویه، خصم خدا و خصم علی
 یکی چنان که، چه گویم؟ یزید یا دژخیم
 دو رودخانه برادر، چنان که میدانی
 دو رودخانه برادر، که تا ابد جاری است
 یکی به خون نجیب شریعتی رنگین
 سیه بپوش برادر، سپیده را کشتند
 (همان: صص ۶۳ - ۶۵)

ایهام: بعد از تلمیح شمارش صنایع نشان میدهد، ایهام مورد توجه است، شاعران در توصیف شخصیتها با ارتباط نام آنها و مضمون شعر ایهام ساخته‌اند، مانند شعر «این همه یوسف» از قزوه که در مورد شهید یوسف کلاهدوز و سی شاعر نامدار دفاع مقدس است که در موارد متعدد با نام آنها و عملیات و فضای جنگ ایهام ساخته است. موارد زیر برای نمونه انتخاب شده است:

سعدآباد: اسم کاخ معروف و هم محل سعادت در ارتباط با سرزمین ظلم و نحس: وصف آیت‌الله طالقانی: و سرزمین ظلم/ و سرزمین نحس/ بدل میشود به سعدآباد (مجموعه اشعار، صفارزاده: ص ۳۴۶).
 کویر (گرمای کویر و کتاب شریعتی): و صف دکتر شریعتی: با توأم با تو ای مرد تنها/ ای نفسهای گرمت کویری (باغ دوردست، بیابانکی: ص ۳۹).

روح خدایی: روح خداوندی یا روح‌الله اسم امام خمینی(ره): وصف رهبر معظم خامنه‌ای:
 سلام ما به تو ای اسوه شکیبایی
 یقین تو روح خدایی که باز میآیی
 (قانون عشق، مردانی: ص ۴۷۸)

سوسن و شهاب: نام فرزندان شهید و نام گل و شهاب سنگ: سوگ شهید دفاع مقدس:
 دی به شیرین سخنی از تو چه میدانست
 کاینک آیین خموشی لب سوسن دارد
 ... کهکشان بودی و رفتی و شهابی ز تو ماند
 چون تو او هم سر نابودی دشمن دارد
 (برآشفتن گیسوی تاک، موسوی گرمارودی:
 ص ۶۱)

سیاقه‌العداد: بیش از ۳۰ مورد آرایه سیاقه‌العداد در ۱۴۵ شعر یافت شد که در وصف اوضاع جامعه، عظمت و ارجمندی و جنگاوری شهدا و سوگ سروده‌ها آمده است: در سرزمین خویش گروگان بودیم/ آزادی و صدا و سکه ما/ در مشت‌های سربی آنان بود (مجموعه اشعار، صفارزاده: ص ۲۴۳).

لهیب شهوت دشنه نگاه تشنه تیغ
 بلا و شور و شهادت، دریغ و درد و دریغ
 (رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی: ص ۴۹)
 که بیم مرگ و تبعید و قفس بود
 اسیران را اجل فریادرس بود
 (سرود سپیده، سبزواری: ص ۴۲)

آرایه‌های دیگر: تجاهل‌العارف، تضاد و حس‌آمیزی در بسامد کمتری استفاده شده‌اند:

تجاهل‌العارف: در وصف امام خمینی (ره):

کیست این مه که در میان قباست
اینکه همچون مسیح خوش سیماست
(آواز گل‌سنگ، راکعی: ص ۷۵)

وصف شهیدان دفاع مقدس:

جوشیده در دشت و دمن خون عزیزان وطن
یا لاله‌زار است اینکه من ای پاک داور دیده‌ام
(امام حماسه‌ای دیگر، اوستا: ص ۱۲۳)

تضاد:

این غریبی که از پیش ما رفت
با سلام خدا آشنا بود
(مجموعه اشعار، هراتی: ص ۲۸۶)

حس‌آمیزی: در نگاهشان/ دگردیسی گل سرخ را می‌شوم (همان: ص ۲۲۳). آه آشوب سپید/ در دل این دریا میمانی
(همان: ص ۲۷۶).

بررسی سبک‌شناسی اشعار در سطح فکری

شاخصه‌های سطح فکری در بررسی موضوعات و مضامین اصلی اشعار در موارد زیر بدست آمد:

سوگ‌سروده در رحلت و شهادت شخصیتها

از مجموعه ۱۴۵ مورد شعر تقدیمی، تعداد ۱۰۰ مورد شعر بعد از رحلت یا شهادت شخصیتها سروده شده است و مضمون مرثیه دارد که نوعی سوگ‌سروده در فقدان شخصیتها است. این آمار نشان می‌دهد مضمون اصلی اشعار در سطح فکری سوگ‌سروده است. شاعران به شخصیتها غیر از امام خمینی (ره) زمانی توجه کرده‌اند که خبر رحلت یا وفات آنها را شنیده‌اند. این امر در توصیف شهدای مقدس بارزتر از شخصیت‌های انقلابی است. غیر از وصف امام خمینی (ره) در ارتباط با پیروزی انقلاب، وصف رهبر معظم آیت‌الله خامنه‌ای در انتخاب شدن به رهبری، وصف پارسداریان، رزمندگان، بسیجیان، جانبازان و آزادگان در دفاع از انقلاب و رشادتهای در جنگ، وصف مردم درگیر جنگ و خانواده‌های شهدا، مضمون مابقی سوگ‌سروده‌ها است که در اشعار تمامی شاعران آمده است.

قزوه در اندوه رحلت امام گفته است:

هنوز ای مهربان! در ماتمت هر تار جان من
نمی‌گویم تو پایان بهاری بعد تو امّا
نیستان در نیستان، زخمه‌های شعله‌ور دارد
بهار عیش ما لبخند از خون جگر دارد
(عشق علیه‌السلام، قزوه: ص ۲۳)

امین‌پور در اندوه مرگ شریعتی، با توصیف عظمت مقام او گفته است: در مرگش چشمان شفق خون می‌گیرد.
برخیز که روح آب بر خاک افتاد
چشمان شفق به سوگ خون می‌گیرد
آن راکب خون رکاب بر خاک افتاد
همسایه‌ی آفتاب بر خاک افتاد
(مجموعه اشعار، امین‌پور: ص ۴۲۰)

معلم در اندوه شهید جمالزاده از شهدای انقلاب گفته است:

نگار من! غم گل‌های باغ کشت مرا	جگر درید، به ماتم شکست پشت مرا
نگار من! دلم از درد و داغ افسرده است	که غنچه، غنچه باغ از تموز پژمرده است
هجوم غارت گلچین ندیده بودم هیچ	نگار من! بتر از این ندیده بودم هیچ
	(رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی: ص ۴۹)

وصف پایداری، عظمت، بزرگی و رشادت شخصیتها

توصیف جایگاه والای امام خمینی (ره) در به ثمر رسیدن انقلاب، ارجمندی و گرامیداشت رشادتهای شهدا و رزمندگان انقلاب اسلامی و دفاع مقدس، وصف ارزشمندی آزادگان و جانبازان که در دفاع از سرزمین دلاورانه جنگیدند، مضمونی است که در چندین شعر مستقیماً مورد توجه است و در موارد دیگر در اثنای مضامین دیگر دیده میشود. سبزواری در وصف عظمت امام (ره)، انقلاب اسلامی را «حماسه بزرگ امام» نامیده است و ایشان را بالاتر از وصف و مدح میداند، حتی حماسه او چنان است که در دفتر نمیگنجد:

حاشا که حماسه‌ات به دفتر گنجد	یا روح کرامتت به باور گنجد
گفتم که به سر شور تو دارم دل گفت	در ذره محال است که اختر گنجد

(سرود سپیده، سبزواری: ص ۴۷۳)

در وصف نیروهای ارتش گفته است:

چو شَرزه شیران، هنگامه ساز و جنگاور
چو ژنده پیلان آماده مضاف و خطر
(همان: ص ۱۶۲)

در وصف مبارزان مردمی در مقابله با رژیم طاغوت گفته است:

دلیران، پاکبازان، رادمردان
بگریزند چون شیران به میدان
(همان: ص ۴۵)

میرشکاک در وصف شهید محمدنژاد غفار گفته است: آذرخش آهن / شهید مرگ پای‌افزار / گر زبانی زخم زوبین خورده با من بود میگفتم / مرد همسنگ توأم در چشم ننشسته است (میرشکاک، از زبان یک یاغی: ص ۴۳). امینپور در وصف شهادت رحمان عطاوان گفته است: آن یار بیقرار / آرام در حضور خدا آسود / هرچند سرخ سرخ به خاک افتاد / اما / این ابتدای سبزی او بود! (مجموعه اشعار، امین‌پور: صص ۳۸۰-۳۸۲).

مدح و ستایش شخصیتها

مدح امام خمینی (ره)، رهبر معظم آیت‌الله خامنه‌ای، مدح پاسداران و رزمندگان و شهدا، آزادگان و جانبازان در اشعار آمده است. صفارزاده در ابیات زیر در وصف پاسداران انقلاب اسلامی، دعا میکند که خدا آنها را از بلا ننگه دارد: ای نور چشم / ای خوب / ای برادر / ای بیدار / تیر هوایی تو در شب / خواب مرا چو میشکند / بی اختیار دعوات میگویم / ای پاسدار انقلاب رهایی / ای پهلوان تنها / خدات در تنهایی / خدات / در رهگذر خصم شبانه / در همه حال از بلا ننگه دارد (مجموعه اشعار، صفارزاده: صص ۳۲۶ - ۳۲۷). میرشکاک در مدح رهبر معظم آیت‌الله خامنه‌ای گفته است:

فاش میگویم پس از روح خدا، ای مقتدا	جز تو تمهیدی و برهانی نبندد راه من
با همین آلوده دامانی هزاران دیو دین	تا تویی حرز سلیمانی، نبندد راه من

تا مرا رایات احمد، رو به رحمان میبرد
بیستم را تا نگردانم به خون خویش رنگ
فتنه آیات شیطانی نبندد راه من
هستم ای رهبر! به سودای تو نادریش رنگ
(میرشکاک، ماه و کتان: ص ۳۰)

هراتی در وصف امام (ره) گفته است:

حرف تو به شعر ناب پهلو زده است
پیشانی‌ات از سپیده مشهورتر است
آرامش تو به آب پهلو زده است
چشم تو به آفتاب پهلو زده است
(مجموعه اشعار، هراتی: ص ۱۶۹)

امین‌پور در رباعی زیر طلایه‌داری و نورانی بودن و قطب بودن امام را مدح کرده است:

مردی که طلایه‌دار مردان خداست
قطبی که مدار چشم او قبله‌نماست
از طایفه نور نوردان خداست
قلبش گل آفتابگردان خداست
(مجموعه اشعار، امین‌پور: ص ۴۱۹)

قزوه در وصف شهید منصور همتی گفته است:

تو آن امامزاده‌ای که ماه و خورشید
دخیل بر ضریح دیده تو بسته است
(از نخلستان تا خیابان، قزوه: ص ۱۶)

بیابانکی و کاشانی در وصف آمدن آزادگان گفته‌اند: آمدی از دور و شوق دیدنت/ خنده را با گریه‌ها آمیخته/ باز هم
این اشک شوق آلود من آبروی بغض ما را ریخته (صاعقه در فنجان، بیابانکی: ص ۴۱).
خیز و سپیده پرچم فجر افزا/ آمد ز راه یوسف کنعانی/ آن نام اعظم متبرک را/ بسته‌ست با شکوه به پیشانی
(مجموعه اشعار، کاشانی: صص ۳۴۱-۳۴۴).

قیام و مبارزه امام خمینی (ره) با طاغوت و پیروزی انقلاب اسلامی

توجه به قیام امام و پیروزی انقلاب اسلامی، سرآمد موضوعات شعر انقلاب است، که در دهه انقلاب و پیروزی بعد از آن سروده شده‌اند. در این اشعار با توصیف‌های نمادین و تلمیح‌های متعدد، امام، دلآوری نامیده شده است که از طاغوت گذشت و ارمغان بهروزی ملت ایران شد. سبزواری، اوستا، هراتی، کاشانی، صفارزاده، و راکعی به این مضمون توجه کرده‌اند. از میان آنها، سبزواری شاعر برجسته در این موضوع است که با خوانش اشعار او وقایع دهه پنجاه و قیام و مبارزات امام خمینی بویژه سال ۱۳۵۷ بدست می‌آید. او معتقد است قیام از سوی خدا به امام خمینی (ره) عطا شد:

ز کردگار ترا قدرت قیام عطا شد
توان خرق و سرانگشت التیام عطا شد
(سرود سپیده، سبزواری: ص ۳۲)

در شعر «شعار ما خدا، قرآن، خمینی» تاریخ‌گونه‌ای از قیام تا پیروزی را روایت کرده است. حضور طاغوت در جامعه، قیام امام، مبارزه امام، تبعید امام، قیام شهرها و پایداری مردم در مقابل رژیم، حادثه میدان ژاله، خروش مردمی سراسر کشور، فرار شاه، آمدن امام، سقوط پهلوی و پیروزی جمهوری اسلامی آورده است، در پایان شعر گفته است:

چو ما را مکتب و مذهب حسینی است
خوشا ایران خوشا جمهوری او
شعار ما، خدا، قرآن، خمینی است
وزان خودکامه دزدان دوری او

خوشا جمهوری اسلامی ما که باشد تا قیامت حامی ما
(همان: ص ۴۹)

نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر اشعار تقدیمی ۱۵ شاعر معاصر که در توصیف شخصیت‌های پایداری انقلاب اسلامی و دفاع مقدس سروده بودند، از نظرگاه سبک‌شناسی در سطح زبانی، سطح ادبی و سطح فکری بررسی شد. تعداد ۱۴۵ مورد شعر تقدیمی از اشعار شاعران مورد مطالعه بدست آمد که به شخصیت‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس تقدیم شده‌اند. شخصیت برجسته با ۳۶ مورد امام خمینی (ره) است که مورد توجه است. در کنار ایشان، رهبر معظم آیت‌الله خامنه‌ای، آیت‌الله طالقانی، آیت‌الله منتظری، آیت‌الله مطهری، آیت‌الله صدوقی، دکتر شریعتی، الله‌بهستی، رجایی و باهنر، حسین آیت و پاسداران و شهدای مردمی انقلاب قرار دارند. از شخصیت‌های دفاع مقدس، رزمندگان، بسیجیان، شهدا، جانبازان، مفقودین، و آزادگان هستند. بیشترین اشعار تقدیمی نیز در شعر حمید سبزواری دیده شد که شعرش همپای تاریخ، وقایع را ورق زده است. قالب غزل با تعداد ۶۱ مورد، شاخصترین قالب مورد استفاده شاعران است. قالب‌های شعر نو، مثنوی، قصیده و رباعی نیز بعد از غزل مورد توجه هستند. اما از قالب‌های کم‌بسامد مخمس، ترکیب‌بند، ترجیع‌بند هم میرشکاک و سبزواری استفاده کرده‌اند. در تحلیل سبک‌شناسانه در سطح زبانی در موسیقی بیرونی و کناری برجستگی سبکی مشاهده نشد. اشعار تقدیمی در اوزان مختلف هستند و توجهات به ردیف در قالب‌های کلاسیک دیده می‌شود، استفاده از ردیف فعلی قابل توجه است و ردیف حرفی و ضمیر و جمله کاربرد سبکی ندارد و فقط چند مورد وجود دارد. در قافیه نیز، قوافی کوتاه و اغلب اسم و صفت هستند. در موسیقی درونی، بسامد سبکی در کاربرد جناس تام و انواع تکرار دیده شد. در سطح لغوی و نحوی انواع زبان گفتاری، غنایی، عرفانی، آرکانیسم و در مواردی واژه‌های بومی آمده است. از میان شاعران زبان شعر علی معلم متکلفانه است. بعد از ایشان شعر میرشکاک، سبزواری و اوستا سبک کهن دارد، در مقابل اشعار هراتی، ترنج، عبدالملکیان به زبان گفتاری نزدیک است.

در سطح ادبی، در صنایع بیانی تشبیه بیشترین توجه و کنایه و مجاز کمترین بسامد را دارد. استعاره، تشخیص، و نماد بعد از تشبیه استفاده شدند. در صنایع بدیعی تلمیح بیشترین تعداد را دارد که از داستان‌های دینی، قرآنی، شخصیت‌های شاهنامه استفاده شده است. ایهام و سیاقه‌العداد دیگر آرایه‌های پربسامد هستند. در سطح محتوایی، سوگ سروده در رحلت امام(ره) و شهادت شخصیت‌ها اولین شاخه محتوایی اشعار است. در کنار آن مدح و منقبت شخصیت‌ها، وصف پایداری، رشادتها، ارجمندی و عظمت شخصیت‌ها مورد توجه است. نیز حوادث انقلاب، قیام مردمی و پیروزی انقلاب در شعر سبزواری مورد توجه است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله از پایان‌نامه دوره دکترای زبان و ادبیات فارسی مصوب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز استخراج شده است. آقای دکتر رستم امانی راهنمایی این پایان‌نامه را بر عهده داشته و طراح اصلی این مطالعه بوده‌اند. سرکار خانم مریم حداد خانشان به عنوان پژوهشگر این رساله در گردآوری داده‌ها و تنظیم متن نهایی نقش داشته‌اند. آقای دکتر حمیدرضا فرضی نیز با کمک به تجزیه و تحلیل داده‌ها و راهنمایی‌های تخصصی، نقش مشاور این پژوهش را ایفا کردند. در نهایت تحلیل محتوای مقاله حاصل تلاش و مشارکت هر سه پژوهشگر بوده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان بر خود لازم میدانند مراتب تشکر خود را از مسئولان آموزشی و پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز و هیئت داوران پایان نامه که نویسندگان را در انجام و ارتقاء کیفی این پژوهش یاری دادند، اعلام نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله گواهی مینمایند که این اثر در هیچ نشریه داخلی و خارجی به چاپ نرسیده و حاصل فعالیت‌های پژوهشی تمامی نویسندگان است، و ایشان نسبت به انتشار آن آگاهی و رضایت دارند. این تحقیق طبق کلیه قوانین و مقررات اخلاقی اجرا شده و هیچ تخلف و تقلبی صورت نگرفته است. مسئولیت گزارش تعارض احتمالی منافع و حامیان مالی پژوهش به عهده نویسنده مسئول است، و ایشان مسئولیت کلیه موارد ذکر شده را بر عهده میگیرند.

REFERENCES

- Abdolmalekian, M R. (1987). *Roots in the Cloud (Poetry Collection)*. Tehran: Barg.
- Aminpour, Q. (2009). *Complete collection of poems*, Tehran, Morvarid.
- Avesta, M. (1991). *Another epic Imam*, Tehran: Hozeh Honari.
- Biabanki, S. (2008). *Far Garden, Selected Poems*. Tehran: Teka.
- Biabanki, S. (2016). *How much window, Selected Poems*. selected by Mohammad Hossein Nemati & Ali Davoodi, Tehran: Adab SHarestan.
- Biabanki, S. (1994). *Footprints on Snow, Selected Poems*. Tehran: Islamic Propaganda Art Center.
- Herati, S. (2011). *Complete collection of poems by Salman Herati*. Tehran: Young Poetry Office.
- Kashani, S. (2010). *Collection of works*. Tehran: Iranian Pen Association.
- Kazazi, M J. (2002). *Rhetoric*. Tehran: Mad affiliated with the Markaz.
- Mardani, N. (2009). *Law of Love, Poetry Collection*, Tehran: Sadra.
- Mirshakak, Y. (2012). *From the Language of a Rebel, collection of poems*, Tehran: Book Publishing Institute.
- Mirshakak, Y. (2012). *Moon and Flax*, Tehran: Book Publishing Institute.
- Mirshakak, Y. (2006). *Leopard tooth place, collection of poems*. Tehran: Klidar.
- Moallem Damghani, M A. (2008). *Red Return of the Star (Poetry Collection)*. Tehran: Sureh Mehr.
- Moallem, Damghani, M A. (2014). *Selected Poems of Ali Moallem Damghani by the efforts of Mohammad Noorollahi, Seyed Aboutaleb Mozaffari, Mohammad Kazem Kazemi*. Mashhad: Sepideh Bavaran.
- Mousavi Garmaroodi, A. (1979). *In the season of the Red Death*. Tehran: Rah-e Imam.
- Mousavi Garmaroodi, A. (2003) *Green Voice*, Tehran: Ghadyani.
- Mousavi Garmaroodi, A. (2010). *Turbulent Vine Hair, Ghazal Collection*. Tehran: Sureh Mehr.
- Qazveh, A. (1990). *From the Palm trees grove to the street*. Tehran: Hamrah.
- Qazveh, A. (2012). *Eshgh PBUH (peace be upon him)*. Tehran: Sureh Mehr.
- Qazveh, A. (2014). *That's all Joseph, collection of poems*, Tehran: Sureh Mehr.

- Rakaei, F. (2003). Mothers. Tehran: Etelaat.
Rakaei, F. (2006). Lichen Song. Tehran: Etelaat.
Rakaei, F. (2007). Someone was with us yesterday. Tehran: Imam Khomeini Publishing House.
Sabzevari, H. (1988). song of Pain, Tehran: Kayhan.
Sabzevari, H. (1989). Song of Dawn, Tehran: Kayhan.
Saffarzadeh, T. (2012). Poetry Collection .Tahereh, Tehran: Negah.
Sanati, M. H. (2010). Introduction to Sacred Defense Literature. Tehran: Foundation for the Preservation of Relics and Publication of Sacred Defense Values, p. 36.
Toranj, T. (2008). Lightning in a Cup Selected Poems. Tehran: Teka (Iran Book Development)
Turki, M R. (2016). Literature of the Islamic Revolution, Delay on Concepts and Components., taken from the book Literature of the Islamic Revolution (collection of articles) under the supervision of Mohammad Reza Turki, Samt and Academy of Persian Language and Literature, pp. 3-7

فهرست منابع

آشنایی با ادبیات دفاع مقدس، صنعتی، محمدحسین. (۱۳۸۹). تهران: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس. آواز گل‌سنگ، راکعی، فاطمه. (۱۳۸۵). تهران: اطلاعات.
ادبیات انقلاب اسلامی، درنگی در مفاهیم و مؤلفه‌ها، ترکی، محمدرضا. (۱۳۹۵). برگرفته از کتاب ادبیات انقلاب اسلامی (مجموعه مقالات) زیر نظر محمدرضا ترکی، تهران: سمت و فرهنگستان زبان و ادب فارسی، صص ۷-۳.

از زبان یک یابی، میرشکاک، یوسفعلی (۱۳۹۱). تهران: مؤسسه نشر کتاب.
از نخلستان تا خیابان، قزوه، علیرضا. (۱۳۶۹). تهران: همراه.
امام حماسه‌ای دیگر، اوستا، مهرداد (۱۳۶۹) تهران: حوزه هنری.
این همه یوسف، قزوه، علیرضا. (۱۳۹۳). تهران: سوره مهر.
باغ دوردست، بیابانکی، سعید. (۱۳۸۷). گزیده اشعار. تهران: تکا.
برآشفتن گیسوی تاک، موسوی گرمارودی، علی. (۱۳۸۹). مجموعه غزل. تهران: سوره مهر.
جای دندان پلنگ، میرشکاک، یوسفعلی. (۱۳۸۵). مجموعه اشعار. تهران: کلیدر.
چقدر پنجره، بیابانکی، سعید. (۱۳۹۵) گزیده غزل به انتخاب محمدحسین نعمتی و علی داوودی. تهران: شهرستان ادب.

در فصل مردن سرخ، موسوی گرمارودی، علی. (۱۳۵۸) تهران: راه امام.
دیروز با ما کسی بود، راکعی، فاطمه. (۱۳۸۶). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
رجعت سرخ ستاره، معلم دامغانی، محمدعلی. (۱۳۸۷). مجموعه شعر. تهران: سوره مهر.
ردپایی بر برف، بیابانکی، سعید. (۱۳۷۳). گزیده اشعار. تهران: حوزه هنری.
ریشه در ابر، عبدالملکیان، محمدرضا. (۱۳۶۶) مجموعه شعر. تهران: برگ.
زیبایی‌شناسی سخن پارسی، کزازی، میرجلال‌الدین. (۱۳۸۱). تهران: ماد وابسته به نشر مرکز.
سرود درد، سبزواری، حمید. (۱۳۶۷) تهران: کیهان.
سرود سپیده، سبزواری، حمید. (۱۳۶۸). تهران: کیهان.

صاعقه در فنجان، ترنج، تیمور. (۱۳۸۷). برگزیده شعر. تهران: تکا.
صدای سبز، موسوی گرم‌رودی، علی. (۱۳۸۲) تهران: قدیانی.
عشق علیه‌السلام، قزوه، علیرضا. (۱۳۹۱). مجموعه شعر. تهران: سوره مهر.
قانون عشق، مردانی، نصرالله. (۱۳۸۸). مجموعه شعر. تهران: صدرا.
گزیده اشعار، معلم دامغانی، محمدعلی. (۱۳۹۳). به کوشش محمد نوراللهی، سیدابوطالب مظفری، و محمدکاظم کاظمی. مشهد: سپیده باوران.
مادرانه‌ها، راعی، فاطمه. (۱۳۸۲). تهران: اطلاعات.
ماه و کتان، میرشکاک، یوسفعلی. (۱۳۹۱). تهران: مؤسسه نشر کتاب.
مجموعه اشعار، صفارزاده، طاهره. (۱۳۹۱). تهران: نگاه.
مجموعه کامل شعرها، هراتی، سلمان. (۱۳۹۰). تهران: دفتر شعر جوان.
مجموعه آثار، کاشانی، سپیده. (۱۳۸۹). تهران: انجمن قلم ایران.
مجموعه کامل اشعار، امین‌پور، قیصر. (۱۳۸۸). تهران: مروارید.

معرفی نویسندگان

مریم حداد خانشان: دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
(Email: Hadad1350@iaut.ac.ir)
رستم امانی: استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
(Email: amani@iaut.ac.ir) نویسنده مسئول
حمیدرضا فرضی: دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران.
(Email: farzi@iaut.ac.ir)

COPYRIGHTS

©2021 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. no permission is required from the authors or the publishers.

Introducing the authors

Maryam Haddad Khanshan: PhD student in Persian language and literature, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
(Email: Hadad1350@iaut.ac.ir)
Rostam Amani: Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
(Email: amani@iaut.ac.ir) Responsible author
Hamidreza Farzi: Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
(Email: farzi@iaut.ac.ir)